

## ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ ΕΝ ΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

### Α'. Ὁ Συμβολισμὸς ἐν τῇ ποιήσει (Συνέχ. σελ. 4 κ. ἐ.)

Καὶ διὰ τὴν κάμωμεν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν φανερὴν καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς θεωρίας, θ' ἀρκεσθοῦμεν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Συμβολισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ· πρῶτον ἐπειδὴ ἡ γαλλικὴ φιλολογία εἶναι πάντα γνωριμωτέρα εἰς ἡμᾶς, ἔπειτα καὶ ἰδέα, καὶ ἂν ἀκόμη συλλαμβάνεται εἰς τὴν Γερμανίαν ἔξαφνα, ἢ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἢ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Σκανδιναβίαν—εἶναι πρᾶγμα ἀνεπίδεκτον ἀμφισβήτησεως—βαπτίζεται, υἱοθετεῖται, πολιτογραφεῖται εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μὲ τὰ συστατικὰ τῆς θετικῆς τῆς μτηρὸς εὐρίσκει ἀνοικτὸν ὅλον τὸν κόσμον ἐμπρὸς τῆς. Δι' ἡμᾶς δὲ, ὅχι ὀλιγώτερον σπουδαῖος λόγος εἶναι ἡ ἐξέχουσα θέσις ποῦ κατέχει, σ' ὅλην αὐτὴν τὴν δρᾶσιν καὶ ἀναζήμωσιν, ὁ ἡμέτερος Μωραίτης—Jean Moréas—κ. Ι. Παπαδιαμαντόπουλος.

Τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος μας ἀρχομένου εὕρισκον ἀκόμη εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν ἐνθροнисμένην μὲν καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τὴν σχολὴν τῶν κλασσικῶν ἀλλὰ λιποψυχισμένην πλέον καὶ παρακμαζούσαν, ποῦ μόλις κατώρθωσε ν' ἀφήσῃ τῶν τελευταίων τῆς στιγμῶν μνήμην ἕνα μόνον ὄνομα, τὸν Millevoye, συμπαθῇ προσωποποίησιν τῆς τύχης τῆς. Οὕτως ὥστε ὁ Ρομαντισμός, ὅταν ἐφάνη δὲν εὐρήκε μεγάλας δυσκολίας—μ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τῶν ἀπειγνωσμένων—ν' ἀντρέψῃ σύρριζα τὸ σαρακωμένο δέντρον τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ στυλωθῇ αὐτὸς στὴν τέφρα του μὲ τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Οὐγγώ, Σατωδριάν, Λαμαρτίνου, Μυσσέ καὶ μὲ τὴν γονιμωτάτην καὶ εὐρωστον παραγωγὴν του, ὡς τὴν ἡμέραν ποῦ ἦλθε καὶ δι' αὐτὸν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, νὰ κάμῃ τόπον εἰς τοὺς νέους Θεούς. Καὶ περὶ τῶν νέων αὐτῶν Θεῶν, τῶν κατοίκων τοῦ Παρνασσοῦ, ποῦ ἔλαβαν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν των ἀπ' αὐτὸν (Parnassiens) καὶ ποῦ φέρουν τὰ πασίγνωστα ὀνόματα Γκωτιέ, Μπανβίλλ, Λεκὸν Δελίλ, Φρανσουά Κοππέ, Μανδέ, Συλλύ Πρυδώμ, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ὀλίγον μακρότερος λόγος ἐπειδὴ εἶναι οἱ ἅμειςτοι προκατόχοι καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Συμβολισμοῦ,

Ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Νατουραλισμός, ὡς στάλα πετρελαίου, ἠπλώθη σ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς τῆς Γαλλίας, «Συνεστήθη λέγει ὁ κ. G. Pelissier <sup>1)</sup>, στὴν ἴδια στιγμὴ ὅπου τὸ πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως συγκρουσθὲν πρὸς τὸν αἰσθηματικὸν πυρεττὸν τοῦ ρομαντισμοῦ, μ' ἐκείνην τὴν περιφρόνησιν του διὰ τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ τὴν ἐποπτειακὴν ἀντίληψιν τῆς τέχνης, ἀνεκαίνιζεν ὅλας τὰς μορφὰς τῆς γραμματικῆς διὰ τῆς πιστῆς καὶ λεπτεπιλέπτου σπουδῆς τῆς θετικῆς πραγματικότητος, — τὸ μυθιστόρημα, ποῦ τὸ ἔκαμεν ἐν μέρει ἐν' ἀπογραφικὸν κατάλογον, ἐν μέρει μίαν ἀνατομικὴν—τὸ Θέατρον ποῦ τὸ ἐπανέφερεν ἀπὸ τὰς ξενοτρόπους παραδόσεις καὶ τοὺς ὑπερανθρώπους ἥρωάς του εἰς τὰ πλέον συνειθισμένα γεγονότα καὶ εἰς τοὺς ἀπλουστέρους τύπους τοῦ καθημερινοῦ πεζοῦ καὶ ἀστικοῦ βίου—τὴν Ἱστορίαν, ποῦ εἶχε γίνῃ εἶδος παθητικῆς ἐξάρσεως καὶ ἔτι μᾶλλον μία τολμηρὰ θεματογραφία, καὶ τὴν

1.) Εἰς τὸ τελευταῖον του βιβλίον (1893): *Essais de Litterature contemporaine*, σελ. 474.

ἔλαμε μίαν αὐστηρὴν καὶ ὑπομονητικὴν ἐξέτασιν περιοριζομένην ἀπὸ καθ' ἑστιαστικὸν εἰς μικρὸν ἀριθμὸν γεγονότων, τῶν ὁποίων εἰμποροῦσε νὰ ἔχῃ προσωπικὴν καὶ πλήρη γνῶσιν — τὴν Κριτικὴν τὴν ὁποίαν ἀπὸ μίαν ρητορείαν πολὺ ἢ ὀλίγον κομψὴν τὴν μεταμόρφωσιν εἰς ἐπιστήμην φυσικὴν, βοτανικὴν τῶν βιβλίων ἢ ταξινομίαν τῶν διανοιών». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ποίησις ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της, τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ παντοτεινοῦ τοῦλάχιστον στοιχείου ποὺ περιέχει μέσα της, δὲν παρουσίαζε τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ νὰ εἰσβάλῃ καὶ νὰ κάμῃ πλήρη κατὰκτησιν ὁ νατουραλισμός, ὅσῃν ἔκαμεν εἰς τὸ μυθιστόρημα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κἀνῃ εἰς τὸ Θέατρον. Καὶ ὅμως ποῖος μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Παρνασσοῦ ὑπάρχει ἀπλὴ συγχρονιστικὴ σχέσις, ἀπλὴ σύμπτωσης, καὶ ὅχι ἀπεναντίας πραγματικὴ συνάφεια αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ἡ τοῦλάχιστον ἀναμφισβήτητος ἐπιδράσεως; Ἄν τὸ πραγματικὸν μυθιστόρημα τοῦ Ζολᾶ καὶ Σας καταντᾷ ἂν ἀποθανάτισθῃ τὴν φλυκταινώδη μορφήν τοῦ κουρέως σου, ἢ τὸ πλαδαρὸν πρόσωπον τῆς μαγειρίσσης μου, ἢ τοὺς μελανοστίκτους καὶ ρυπαροὺς βραχιόνας τοῦ ἰδοκαθαριστοῦ — ὅπως ἔγραφεν ἄλλοτε ὁ κ. "Αγγέλως Βλάχος — ἂν ἰσχυρίζωνται, δικαίως ἢ ἀδίκως ὅτι ἡ μικρολόγος ἀναλυτικὴ μέθοδος ἔκαμε τὸν καλλιτέχνην ἀντιγραφέα ἢ μᾶλλον τὴν ζωγραφικὴν φωτογραφίαν, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ οἱ Παρνασσοὶ ποιηταὶ ἤδη καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν μορφήν τῶν ἔργων των εἶναι νατουραλισταί. Καὶ ἂν δὲν εἶναι πλέον ἡ μαγείρισσα τοῦ κ. Βλάχου μὲ τὸ πλαδαρὸν της πρόσωπον, δὲν εἶναι βέβαια καὶ αἱ ἐπιβάλλουσαι ἐκεῖναι μορφὴ τῆς μεγάλης τέχνης, ἥρωες καὶ ὑποκείμενα τῆς ἰδικῆς των, ἀλλὰ τύποι λαμβανόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ τὸν καθημερινὸν βίον, ἀπὸ τὴν τρεχάμενην ζωὴν τῶν καλῶν καὶ ταπεινῶν ἀστώδων καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ἀνευρίσκουν ἢ φαντάζονται καὶ ἀποδίδουν μὲ μίαν ἀνάλυσιν τόσον ντελικάτη ὥστε θὰ διαφεύγει πάντοτε — τί δυστυχία! — τὴν χονδρομερεῆ ἀντίληψιν αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν νοικοκυρέων τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων ἐνῶ ἡ φοροδεὴς σύμφυξις των εἰς τοὺς αὐστηροτέρους μετρικοὺς κανόνας, καὶ ἡ μέχρι τοῦ ἀφορήτου ἐπιτήδευσις τῆς ρυθμικῆς καὶ πλαστικῆς ἐντελείας τοῦ στίχου κάνει αὐτὸν τέτοιον ὥστε νὰ μπορῇ νὰ παραβλῇ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀποδόσεως καὶ παραστάσεως πρὸς τὴν ζωγραφικὴν· προφανῆς σύγχυσις τῶν ὁρίων τῆς τέχνης. Οἱ κοσμηματοποιοὶ τοῦ Παρνασσοῦ (joailliers du Parnasse) ἀπεκρυστάλλωσαν τὴν ποίησιν μὲ τοὺς χρυσοπράσους καὶ ἀμεθυστους, τὰ ρουμπίνια, σμαράγδους καὶ τοὺς σκαραβαίους των — ἀληθινὰ σύμβολα τῆς Σχολῆς των — καὶ ἄφησαν ὀλίγον τόπον «διὰ τὸ ὄνειρον, τὸ νεφελοῦδες ἐκεῖνο καὶ τι ποὺ δὲν εἶναι ὀρισμένον καὶ δὲν μπορεῖ νὰ καθορισθῇ μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν οὔτε ἀκόμη νὰ ἐκφρασθῇ μὲ διαύγειαν τόσον τελείαν.» Καὶ αὕτη ἡ οὐσιαστικὴ ἔλλειψις καὶ ἀνεπάρκεια μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπεβάλλοντό εἰς τὴν συνείδησιν περιορισμένου, ἐννοεῖται, κατ' ἀρχὰς κύκλου προσώπων, τὰ ὅποια ἤδη διεξεδίκουν τὸν τίτλον τῶν ἀναμορφωτῶν τοῦ Μέλλοντος μέσα των, καὶ ὀλίγον πλέον φωναχτότερα εἰς τοὺς πρώτους «ἀποδείκνους» τοῦ 1883. Ἀπὸ τότε χρονολογεῖται ἡ ἀληθινὴ ἐμφάνισις τοῦ Συμβολισμοῦ ἂν καὶ δὲν ἐπῆρεν αὐτὸ τὸνομα εἰμὴ μόνον τρία ἔτι, ἀργότερα διὰ τοῦ J. Moréas. Ἡ πρώτη εἰς Σχολὴν σύστασις πνευμάτων συγγενῶν, τὰ ὅποια ἐμάζευσεν ἐπὶ ταῦτό ἡ κοινὴ ἀνάγκη νὰ πολεμήσουν τὸν νατουραλισμόν, <sup>1)</sup> ὠνομάσθη

1.) «Δι' ἑνα συγγραφέα ποὺ ἐναθύνεται ὅτι ἀνήκει εἰς σύστημα τοῦ ὁποίου μία ἀπὸ τὰς οὐσιώδεις τάσεις ὑπῆρξε — καὶ εἶν' ἀκόμα — ἡ καταπολέμησις τῶν δογμάτων τοῦ νατουραλισμοῦ, εἶναι δύσκολον ἀρκετὰ νὰ δώσῃ ἀμερόληπτον καθαρισμόν τοῦ ταλάντου τοῦ Guy de Maupassant!» ἔγραφεν ἐν κριτικῇ τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου ὁ Adolphe Retté, νεαρὸς ποιητὴς ἀνέκων εἰς τὸν κύκλον τῶν Συμβολιστῶν.

Décadisme, ήρθιμει μεταξύ τῶν ἐδικῶν τῆς τὸν Μαλλαρμέ καὶ Πῶλ Βερλαὶν (ριψάσπιδας τοῦ Παρνάσσου καὶ ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρας ποιητικῆς φουσιγνωμίας τῶν Παρισίων) καθώριζεν ἑαυτὴν διὰ τοῦ τελευταίου ἀπ' αὐτοὺς οὕτως: «Ὑπὸ τὴν λέξιν Décadisme, νοοῦμεν φιλολογίαν ἀναφανεῖσαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, ὅχι διὰ τὴν βλάβην ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῆς ἐποχῆς τῆς, ἀλλ' ὅπως διόλου ἀντίστροφα διὰ τὴν ἐγερεθῆ ἐνκντίον τῆς καὶ τὴν ἐπενεργήσῃ διὰ τοῦ κομποῦ, ὑψηλοῦ, ἐκλεπτυσμένου, ἐν θέλει, τῶν τάσεων τῆς, ἐπὶ τῶν ἀηδιῶν καὶ ἀσχημοσυνῶν, φιλολογικῶν καὶ ἄλλων, πού μας περιβάλλουν» καὶ ἐξέθετε τὴν αἰσθητικὴν τῆς θεωρίαν καὶ τὴν πορείαν τῆς διὰ τῶν ἐξῆς ὅρων. «Ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν προσκεκτημένων γνώσεων, ἠνωμένων μὲ τὴν ἐδικήν των προσωπικὴν πεῖραν, οἱ decadents ἐπιδιώκουν τὴν παραγωγὴν παντὸς ὅ,τι αὐτῶν προηγείται· λεπτολόγοι παρακτῆρηται τοῦ βίου, καὶ ψυχολόγοι συνειθισμένοι μ' ὅλα τ' ἀπόκρυφα τῆς καρδίας, ἐπεσώρευσαν δοκίμια καὶ ἐσχημάτισαν ἐφ' ὅλων τῶν πραγμάτων δοξασίας ἀποκλειστικῶς ἐδικῆς των. Φαντατικοὶ διὰ τὴν προσωπικὴν αὐτονομίαν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν νέοι συγγραφεῖς ποὺ ρίπτονται εἰς τὸν ἀγῶνα ζητοῦν ἀρχηγὸν διὰ τὴν τὸν ἀκολουθήσουν, ὥς τὴν εὐρισκόμεθα εἰς τοὺς πρωτογόνους τῆς φιλολογίας χρόνους, μόνον αὐτοὶ καταφρονοῦντες τὰ χωρὶς τιμὴν ἰχνη, ἤρχισαν νὰ ὀδεύουν πρὸς κατάνκτησιν νέου Ἰδανικοῦ.» Μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς σχολῆς, τὸ ὁποῖον δεν πρέπει νὰ παραλείψωμεν, ἦτο καὶ μία κῆποις εὐπρόσωπος περιφρόνησις τῆς γυναικός, κατὰ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτηδευμένη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβλέπον «οἱ Ξεπεσμένοι» αὐτοὶ νὰ δίδεται θέσις πάρα πολὺ σπουδαία ὑπὸ τῶν προγενεστέρων φιλολογῶν.

Ἐν γένει ἡ θνησιγενὴς αὐτὴ σχολή—διότι σήμερον ἐκτὸς τοῦ Βερλαὶν καὶ αὐτοῦ μὲ τὴν ὥρεν του δὲν ἐπαγγέλλεται κανεὶς τὸν decadent—ἔγινε μῆτηρ καὶ τροφὸς τῶν ἀπειράριθμων συμβολιστικῶν λειτουργῶν ποὺ κατέκλυσαν ἀπὸ κάθε μερὶ τὴν Γαλλίαν, καὶ τὰς ὁποίας εἶναι προωρισμένος ν' ἀγνοῇ ὅποιος δὲν μπορεῖ ἐπιτοπίως νὰ παρακολουθῇ τὰ παρασκήνια τῶν περιφύμων ἐκείνων ἀποδείπνων των· καὶ ἂν ἐπιμένωμεν ἀκόμη εἰς ἐπουσιώδεις λεπτομερείας τὸ κάνομεν ὡς παρακέντημα τῆς περιεργίας, ἀφοῦ ἴσα ἴσα τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν τῆς ἐκκλησίας των ἐπιβάλλουν οἱ Συμβολισταὶ μὲ τόσην ρεκλάμαν εἰς τὴν φιλόκαινον προσοχὴν τοῦ δημοσίου.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1886 ἐνσκήπτει εἰς τὰ Παρίσια τὸν νομα τοῦ J. Moreas ὡς ἱδρυτοῦ ἢ τοῦλάχιστον<sup>1)</sup> ἀνεγνωρισμένου ἀρχηγοῦ τῆς νέας σχολῆς τῶν Symbolistes. Γεννηθεὶς ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμος αὐτὸ γνωστός, κ. I. Παπαδιαμαντόπουλος στὰς Ἀθήνας, στὶς 15<sup>α</sup> Ἀπριλίου 1856 ἐπέρασε μέρος τῆς νεότητός του εἰς Μασσαλίαν, ἔπειτα ἐταξίδευσεν εἰς Γερμανίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν, ἐπισκέφθη πρώτη φορά τὰ Παρίσια στὰ 1872, ὅπου ἔμεινεν ὀλίγες ἐβδομάδες καὶ ἐγύρισε μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν στὰς Ἀθήνας ὅπου ἐξέδωκε τοὺς πρώτους ρωμαϊκοὺς στίχους του, συλλογὴν ἐπιγραφομένην «Ἐχιδναὶ καὶ Τρυγόνες», «Εὐτύχημα δ' ὄντως ὑπῆρξε, γράφει ἄλλοις ὁ κ. Μητσάκης, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ἀνεχώρησεν ἐγκαίρως εἰς Παρίσιους ὅπου ἐμορφώθη κατὰλλήλως καὶ ἀπέκτησεν ἱκανὴν φήμην, διότι ἂν ἔμεινεν ἐδῶ, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, ἐν τῇ ἀναλόγῃ ἐξελίξει τοῦ ταλάντου του, θὰ ἐφιλοδώρει βεβαίως ἡμᾶς ἐν τῷ μέλλοντι,

1.) Ἡ ἀντιποίηση τοῦ τίτλου τοῦ ἱδρυτοῦ ἔγινε σφοδρὰν πολεμικὴν ἐκμέρους τοῦ Renè Ghil, διεκδικῶντος τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ Συμβόλου καὶ καταγγέλλοντες σφετερισμὸν ξένου θησαυροῦ, ὡς ἰδίᾳ του σχηματικὴ σχολὴ ἐκαλεῖτο Ecole symbolique et harmoniste.



εἶτε αὐτὸς εἶτε οἱ μιμηταὶ του : Γάτους καὶ Καναρίνια ἢ : Σεισουρήθρας καὶ Κροκοδείλους, ἢ : Σπίνους καὶ Ἱπποποτάμους καὶ ἄλλα τοιαῦτα τραγικὰ πράγματα» "Ατοπος ἡ χαριτολογία τοῦ καλοῦ Καιροσκόπου. "Ἦδη εἰς αὐτὴν τὴν συλλογὴν ἂν δὲν εὐρίσκομεν ποιήματα ἄξια λόγου εὐρίσκομεν ὅμως ἀπὸ κάτω ποιητῆν, καθὼς δὲν ἄργησε νὰ τὸ δείξῃ ἄλλοῦ, δυστυχῶς, ἢ παρ' ἡμῖν. "Εκτὸς τῶν πρωτοτύπων του, μία ἀληθινὴ μετάφρασις τοῦ Erlkönig τοῦ Γκαῦτε καὶ τῆς Ballade du désespéré τοῦ H. Murger ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ μνήμη μου (ἐπεὶ δὲν ἔχω τόρα πρόχειρον τὸ βιβλίον του) ἐκήρυττεν φωναχτὰ πῶς θὰ ἔδινε μίαν παραπάνω μονάδα εἰς τοὺς δακτυλικούς ποιητάς μας καὶ ὀλίγην τροφὴν ἀκόμα εἰς τοὺς λιμασμένους ἐκείνους πενήντα ἢ ἑκατὸν ἀνθρώπους ποὺ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ποίησίν μας. "Ἦως μᾶς ἐγνώρισε καλύτερα παρὰ ὅτι ἐμεῖς ἐκείνον καὶ ἔφυγε πραγματικῶς διὰ τὰ Παρίσια, διὰ νὰ μείνῃ ὁριστικῶς ἐκεῖ.

(Ἔπεται τὸ τέλος).

## ΦΙΛΗ

(Διήγημα πρωτοτύπων.)

"Αμα πῆρα τὸ κόκκινο τηλεγράφημα, ποῦ ἔκλειε τόσῳ μαύρῳ καὶ σκοτεινῇ εἰδήσει, ἔρριψα ὀλίγα ἀσπρόρουχα ἄτακτα μέσα ὅτῃ βαλίζῃ μου, πῆρα ὅσα χρήματα εἶχα (καὶ εἶναι ἡ ἀλήθεια, πῶς ποτὲ δὲν ἔχει μεγάλα περισσεύματα ὁ ἄγαμος νέος) καὶ φόρεσα τὸ καπέλο μου.

Καὶ ἐνῶ σὺν ἀστραπῇ πῆγαινα καὶ ἐρχόμουν, μοῦ ἐξέσχίζε τὰ στήθια πικρὸς στεναγμὸς καὶ ἔβρεχε τὸ πρόσωπό μου καυτερὸ δάκρυο.

"Ἡ δυστυχισμένη ἡ Χαρίκλεια! Χήρα τόσῳ νέᾳ! καὶ πῶς τὸν ἀγαποῦσε τὸν Στάμο! τί καλὸ παιδί! Πῶς ἀγαποῦσε τὴ μητέρα μου! ἐφιλοῦσε τὰ χεράκια της κἄθε βράδυ· πρὶν μάλιστα νὰ φιλήσῃ τὸ μέτωπο τῆς Χαρικλείας. Τί καλὸς νέος! τί καλὸς σύζυγος! Πῶς θὰ τὸ ὑποφέρει αὐτὸ τὸ δυστύχημα ἡ ἀδελφὴ μου. "Αχ! καὶ ἂν δὲν προφθάσω τὸ τραῖνο, ἴσως αὐτοκτονήσῃ! Θ' αὐτοκτονήσῃ! ὦ μπᾶ! καὶ ὕστερα τὰ παιδάκια της, τὰ ξανθὰ παχουλὰ βαπτιστικά μου, Χερουβεῖμ! ἀληθινὰ Χερουβεῖμ! ἄχ, τὰ δυστυχισμένα τὰ ὀρφανὰ μου!

Αὐτὰ ἐσυλλογιζόμουν ἐνῶ ἔπαιρνα εισιτήριο, αὐτὰ ἐσυλλογιζόμουν μετὰ τὸ τραῖνο, ἐνῶ αἱ ἄτακτοι κινήσεις, ἐκλόνιζαν τὸ πτωχὸ κεφάλι μου, ὅπως ἡ φοβερὰ εἰδήσις ἐκλόνισε τὸ λογικόν μου.

Καὶ ὅμως χθὲς ἦμουν τόσῳ χαρούμενος! "Στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ κήπου τῶν Μνηματειακῶν ἐφίλεψα τοὺς φίλους μου, γιὰ νὰ ἐορτάσω τὸν προδιεσασμὸν μου. Ἐδούλεψα πιστὰ, μὰ πόσοι δουλεύουν πιστὰ χωρὶς ν' ἀνταμειφθοῦν! Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος ὁ προϊστάμενός μου· δὲν θέλω λόγια. Δὲν λέγω, ἔχει καὶ τοὺς θυμούς του· μὰ ἐπὶ τέλους, ἕνας ποῦ ἔχει τόσα χρήματα δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κάμῃ τὸν εὐγενῆ (δηλαδὴ νὰ πνίγῃ τὰ πάθη του) ἀκόμα καὶ μετὰ τοὺς κατωτέρους του: Χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσω αὐξήσει, χωρὶς τίποτε, μοῦ εἶπε, ἀφοῦ ἀπέσυρε ἀπὸ τὴν μύτη του τὰ γυαλιά του:

— Ἐγὼ ἐγέρασα, παιδί μου, καὶ δὲν εἶμαι καλὸς γιὰ τίποτα: σὲ παρακολουθεῖ τόσα χρόνια καὶ κατ'ἀλγος πῶς εἶσαι ὁ ἄνθρωπος ποῦ θέλω. Θὰ εἶσαι ἀπὸ τὴν πρωτομηνιὰ σύν-